Projekt kolonizace a osídlování Mato Grosso

Dolores Ljiljana Bata Arambasic

Vzpomínky na kolonizaci
Jan Antonín Baťa byl klíčovou postavou procesu kolonizace v jihozápadním Matu Grossu a také na západě státu São Paulo. Vybudoval zde řadu měst, mj. Batatuba, Bataguassu, Bataypora a mnoho dalších, zasloužil se o značné zdokonalení dopravních cest, a to stavbou mostů a silnic či zřízením říční dopravy. Cílem této přednášky je přiblížit toto brazilské dílo Jan Antonína Bati pohledem očitých svědků Comte Nelsona a jeho manželky Edity.

Memories of colonization
Jan Antonín Baťa was the key person of the colonization in the south-west of Mato Grosso and in the west of the state São Paulo. He built many towns there, e. g. Batatuba, Bataguassu, Bataypora and many others. He considerably improved the transport system in the regions he built some bridges and motorways and he established river transport. The aim of this paper is to provide information about Bata´s work activities in Brazil as they were witness by Comte Nelson and his wife Edita Baťová de Oliveira.

VZPOMÍNKY NA KOLONIZACI JIHOVÝCHODU STÁTU MATO GROSSO, DNES STÁTU MATO GROSSO DO SUL

Chceme-li pravdivě podávat moderní historii, musíme vycházet ze vzpomínek přímých účastníků zkoumaných dějů a zároveň se opírat o doklady, prokazující zjištěná fakta.

Jan A. Baťa a spolupracovníci v Batatubě

Jan Baťa byl klíčovou postavou procesu kolonizace v jihozápadním Matu Grossu a také na západě státu São Paulo, a to z různých příčin. Hlavní z nich byla skutečnost, že byl mezinárodně známým podnikatelem. Po pravdě nebyl pouhým ševcem, jak ho lidé označovali, ačkoliv on sám se k tomu také přiznával.

Byl mnohem víc než ševcem. Byl podnikatelem širokého záběru, mužem tisíce instrumentů, hybatelem podniků a projektů v různých oborech.

Určitě právě proto byl pozván brazilským presidentem Getulio Vargasem, aby se usadil v Brazílii. Bylo to pozvání státníka, který měl zájem na rozvoji země bez průmyslu a technologie, se silnou koncentrací obyvatelstva na venkově, ale s nesmírným ekonomickým potenciálem. Bylo adresováno osobě s dobrými nápady, rozmanitými projekty a s nevídanou podnikatelskou historií v celosvětovém měřítku. To předurčovalo Jana Baťu k tomu, aby nastartoval proces využití nesmírného a dosud ladem ležícího bohatství brazilského subkontinentu. Aby probudil jeho rozvojový potenciál a lidskou tvořivost, podobně jako to dokázal předtím v krátkém čase pouhých sedmi let, když vedl revoluci v Baťově světové organizaci.

V roce 1941 se Jan Baťa s rodinou odstěhoval do Brazílie. Překročil údolí řeky Paraná a uvědomil si, že ta obrovská území, která právě procestoval, by umožňovala provést velkolepý exploatační projekt, založený nejprve na zemědělství, které bylo tehdy základem brazilského hospodářství. Ale, a zde se ukazuje genialita Jana Bati, zároveň zde spatřil základ pro průmyslový rozvoj, vycházející zpočátku právě ze zemědělských projektů. Postupně by se tak na celém území, ke kterému by měl přístup, vytvořilo zemědělsko-průmyslové hospodářství, zajišťující nejen ekonomickou soběstačnost, ale i produkční základnu pro zásobování jak Brazílie, tak i celého světa.

CHRONOLOGICKÝ PŘEHLED

V roce 1928 prodal major Manoel Cecílio da Costa Lima plukovníkovi Arthuru Diederichsenovi firmu Viação São Paolo Mato Grosso, 70.000 ha svých pozemků a na firmu byla zároveň převedena plavební činnost.

Následně plukovník Diederichsen firmu Viação São Paulo Mato Grosso prodal bratrům německého původu Heinrichu a Richardu Slomanovým. Ti se pokusili o kolonizaci, ale nebyli úspěšní a jejich projekt ztroskotal.

Od doby působení plukovníka Diederichsena pracoval ve firmě také pan João Alfredo de Oliveira, otec budoucího zetě Jana Bati Comte Nelsona Verlangieri d'Oliveiry. Po prodeji firmy bratrům Slomanovým byl pan João Alfredo zaměstnán novými majiteli a ve firmě tak zůstal.

V polovině roku 1940 odcestoval Jan Baťa lodí do Brazílie v doprovodu manželky a dvou nejstarších dcer Jany a Ludmily. Vyslechl pozvání brazilského presidenta Getulia Vargase, jenž ho také seznámil s guvernérem státu São Paulo dr. Fernando Costou. Ten mu poradil nakoupit fazendy (velkostatky) pro dobytek a předložil mu tři opce. Jan Bata se rozhodl koupit majetek patřící firmě Viação São Paulo Mato Grosso, protože její majitelé, bratři Slomanovi, měli v úmyslu vrátit se do Německa. Prodali firmu Janu Baťovi. Jednání bylo usnadněno tím, že bratři

souhlasili s platbou v Československu přes Baťa a. s., Zlín, kde Jan Baťa vlastnil 100 % akcií. (Tento nákup byl někdy Janu Baťovi vytýkán jako obchodování s nepřítelem, namísto toho, aby se mu dostalo ocenění za to, jak geniálně vyvedl část blokovaného majetku do spojenecké země. *Pozn. M. B.*)

Během této cesty do Brazílie přivezl Jan Baťa s sebou řadu českých spolupracovníků z různých podniků Baťovy organizace. Část jich dostala za úkol vyhledat vhodný pozemek o výměře asi 500 ha mezi obcemi Atibaia a Piracáia. Také měli založit malou továrnu na boty v São Paulu na av. Água Branca. Ta byla později přeložena na vybraný pozemek a byla pokřtěna Batatuba. Druhá skupina odjela do Indiany, ležící na železnici Sorocabana, kam bylo podle rozhodnutí Jana Bati převedeno sídlo firmy Viação São Paulo Mato Grosso. Jejím vedením byl pověřen pan Vendelín Hnilica, který vzápětí jmenoval pana Josefa Kilkovského, aby v roce 1943 otevřel Mariapolis.

V Indianě byla posléze založena firma CIMA, Cia Industrial, Mercantil e Agricola, rovněž pod vedením Vendelína Hnilici a později Ljubisava Mitroviče, zetě Jana Bati a manžela jeho nejstarší dcery Jany.

Řada vážných problémů způsobených jak nacisty, tak komunisty a dokonce i blízkými příbuznými okolo převodu všech akcií firmy Viação SP/MG na Jana Baťu, byla podrobně popsána v knihách „Sága o životě a smrti Jana Bati a jeho bratra Tomáše“ od profesora Miroslava Ivanova a „Dovětek“ od Comte Nelsona Verlangieri d'Oliveiry a Edity Baťové de Oliveira, vydán v České republice panem Markem Belzou v roce 2005, a v dalších dokladech, které se nalézají v archivech rodiny Jana Bati.

V roce 1941 odjel Jan Baťa s celou rodinou lodí z Los Angeles do Argentiny, a dále po řekách Prata a Paraná, pak po malé soukromé železnici kolem vodopádů „Sete Quedas“ (Sedm vodopádů) až do Porto Guaira, kde se nalodili na říční parník „Tibiriça“ patřící jeho firmě Viação São Paulo Mato Grosso. Během celé cesty mezi Argentinou, Guairou, proti proudu řeky Paraná a posléze po železnici Sorocabana ve zvláštním vagóně do São Paula si Jan Baťa dělal zápisky o svých vizích velkého průmyslníka a pozoroval všechno kolem pro své budoucí projekty.

Mezi lety 1946 a 1950 vládl v Matu Grossu guvernér Arnaldo Estevan de Figueiredo a stát nabízel mnoho pozemků na prodej. Koncem roku 1948 přijali Jan Baťa, jeho dcera Edita a její manžel, tehdy ještě poručík, Nelson de Oliveira ve svém apartmánu v Riu de Janeiro pana guvernéra a jeho syna majora Afrania de Figueiredo.

Jednalo se o potřebách údolí řeky Paraná a zejména o územích, která chtěl Jan Baťa kolonizovat již od roku 1943, ovšem dosud bez úspěchu vzhledem k nepřítomnosti vládních úřadů v oblasti.

Nad mapou Mata Grossa, otevřenou na stole, nabídl guvernér Janu Baťovi k výběru milión ha, což on ale odmítl s díky a vysvětlením, že má už dostatek pozemků pro své kolonizační plány. Tím, co Jan Baťa žádal, byla účast vlády na podpoře budování kolonizačních jader. Guvernér mu ji slíbil, ale svůj slib pak nedodržel.

V činorodé mysli Jana Bati vznikaly neustále nové nápady. S využitím záznamů ze své cesty vypracoval rozvojovou studii, zohledňující nesmírné možnosti údolí řeky Paraná. Tuto studii poslal rovněž guvernéru Arnaldu de Figueiredovi. Ten ji ale založil do zásuvky ve své kanceláři a zapomněl na ni.

Již v roce 1946 během úsilí Jana Bati o získání brazilského občanství a zápasu s československou vládou o práva na akcie firem Viação São Paulo Mato Grosso a Comercial Alto Paraná, dosáhl Nelson pro Jana Baťu audience u presidenta Eurica Dutry, nástupce po Getuliu Vargasovi. Během této audience předložil Jan Baťa plán na vybudování deseti měst, jak je to zaznamenáno v knize „Svět porozumí“, vydané česky rovněž panem Markem Belzou v roce 2004. Města měla být založena v následujících státech: São Paulo, Paraná, Minas Gerais, Bahía, Rio Grande do Sul, Pernambuco, Ceará, Pará a Mato Grosso. Ve většině případů mělo jít o průmyslová města pro 3500 dělníků, podobná těm, která již existovala po celém světě.

Současně byly presidentu Dutrovi předloženy kopie dohod o odškodnění poškozených občanů, uzavřených mezi komunistickými a západními vládami. Jan Baťa měl v úmyslu přeložit do Brazílie řadu svých podniků a převést sem příjmy z odškodnění. Zahraniční nepřátelé Jana Bati si ve svém úsilí zmocnit se jeho podniků zjednali v Brazílii advokáty, kterým se podařilo neutralizovat pokus o získání prostředků pro jeho projekty.

"Silnice" mezi Porto XV a Campo Grande.

V roce 1951 pozval nově zvolený guvernér dr. Fernando Correia da Costa, Jana Baťu a jeho zetě Nelsona, který stál tehdy v čele kolonizace, na inaugurační oslavu. Jan Baťa ovšem právě pobýval v zahraničí. Nelson, který byl guvernérův rodinný přítel byl přítomen v zastoupení tchána a s guvernérem se domluvili na dalším jednání o projektech Jana Bati. Během července roku 1951 jel Nelson několikrát do hlavního města Cuiabá, kde jednal o různých potřebách kolonií v oblasti výstavby škol, silnic, zdravotnických zařízení, zlepšení práce policie a o osobních návštěvách guvernéra v Bataguassú. Během jedné z těchto návštěv mu dr. Fernando řekl, že našel v zásuvce stolu bývalého guvernéra projekt, vypracovaný Janem Baťou. Věc ho velmi zaujala, ale věděl, že jeho stát nemá prostředky pro tak rozsáhlý projekt. Šel tedy za guvernérem Lucasem Nogueira Garsezem v São Paulu. Ten byl plánem nadšen a ze spolupráce mezi oběma guvernéry se zrodila Mezistátní komise pro pánev Paraná (Comissão

Interestadual da Bacia do Paraná, CIBP), jejíž předsednictví patřilo státu São Paulo a generální tajemník byl za Mato Grosso. Následně oba guvernéři projekt představili znovuzvolenému presidentu Getuliu Vargasovi s požadavkem na prostředky a podporu federálních úřadů. Pan president položil následující otázku: „Proč jste tam nezahrnuli také můj stát?“ (president pocházel z Rio Grande do Sul). A tak se CIBP proměnila v CIBPU, Mezistátní komisi pro pánve Paraná-Uruguay (Comissão Interestadual das Bacias Paraná-Uruguai). Do oblasti byla vyslána hydrografická loď, aby prostudovala řeku Paraná a celé její povodí.

Můžeme tedy říci, že účast Jana Bati s jeho ohromnou schopností snít o budoucnosti a pokroku byla rozhodujícím faktorem pro realizaci projektů výstavby mostu mezi státy São Paulo a Mato Grosso, plavby na řece Paraná nebo zbudování říčního kanálu na přehradě Iguassú.

KOLONIZACE V MATU GROSSU

Prvním pokusem o kolonizaci v Matu Grossu byl pověřen pan Vladimír Kubík. Svou činnost zahájil na fazendě Limeira na levém břehu řeky Pardo, kde mělo vzniknout kolonizační jádro nazvané Batapolis. Na místě vzdáleném asi 15 km nad soutokem řek Pardo a Parana byla instalována malá pila a postaveny dva domky. Kubík bydlel nadále v Indianě a poslal svého švagra Maneca Navarra, aby se staral o kolonizaci. Maneco se ubytoval ve městě Presidente Epitácio a odtud se pod dozorem pana Kubíka pokusil zahájit práce na Bataguassú. Problémy ale byly nesmírné.

Plavební služba v rámci aktivit firmy Viação SP/MG přinášela přes různé provozní obtíže dobré výsledky. Ty zahrnovaly turismus, když firma vozila turisty říčními parníky mezi Presidente Epitácio a přístavem Guaira, odkud pak jezdili až k Sete Quedas. Firma také převážela dobytek, osoby a vozy na vlečných prámech a měla též velmi dobře vybavenou lodní opravárenskou dílnu s obytnou kolonií s více než osmdesáti domky.

Během války však bylo všechno znárodněno brazilskou vládou pod záminkou národních zájmů, když Brazílie vstoupila do války po boku spojenců a v důsledku toho firma přišla o výnosy z plavební služby.

BATAGUASSÚ

Po několika neúspěšných pokusech v Bataguassú pod vedením různých osob vyzval Jan Baťa 30. listopadu 1948 svého zetě Comte Nelsona Verlangieri de Oliveiru, aby se ujal řízení a Bataguassú konečně pokročilo. Nelson počítal s rozsáhlou sítí kontaktů a přátelských styků jak osobních, tak rodinných. Byli mezi nimi sám guvernér Fernando Correia da Costa, guvernér João Ponce de Arruda, mnoho federálních a státních poslanců, senátorů a jiných osobností. Spolupráce s tehdy ještě budoucím zetěm začala koncem roku 1945 a v roce 1946 akcelerovala vzhledem k vládním kontaktům, které mu poskytovala jeho vojenská šarže.

Obydlí Jana a Marie Baťových v Bataguassú roku 1955

Guvernér Fernando Correia da Costa přijal pozvání Comte Nelsona a při návštěvách v Bataguassú se mohl seznámit s nejpalčivějšími potřebami pro rozvoj kolonizace. Ta byla velmi úspěšná ve spolupráci s farmářem Emíliem Trevizamem, který osázel 2420 ha rýže na fazendě Santana na levém břehu řeky Pardo. Vzhledem k přirozené vlhkosti v říční nivě se zde neprojevily následky velikého sucha, které sužovalo ostatní rýžové oblasti v zemi. To přilákalo kupce pozemků z různých států, ale hlavně japonské rolníky, vybavené zemědělskými stroji pro výsadbu a sklizeň.

Při své návštěvě měl guvernér příležitost spatřit největší park nejrůznějších zemědělských strojů, zařízení a vozů, kterým kdy někdo v jeho státě disponoval. Nadšený tím, co zde viděl, zavolal ředitele silničního oddělení a rozhodl, aby se okamžitě začala stavět silnice mezi Porto XV de Novembro v Bataguassú a Campo Grande v délce 400 km s možností vybudovat později odbočku do Batayporã.

V dopise ze dne 22. srpna 1949 Jan Baťa píše: *„Milý Nelsone, souhlasím s přemístěním pily do Bataguassú (té, která byla postavena v Batapolis a nikdy nefungovala). Dobře ochraňuj Somambaiu - je to náš klenot. Možná, že tam můžeš nechat jednoho nebo dva obyvatele. Jsou-li tam nevyužité pozemky v majetku vlády, nabídni koupi pro firmu Viação (tato nabídka už byla uskutečněna).“* Dopis končí žádostí, aby zeť zaopatřil věci týkající se problémů Jana Bati v zahraničí, které se nijak nezmenšovaly, zatímco on byl izolován v São Paulu a zaneprázdněn úsilím ve prospěch Bataguassú, Batayporã a dalších kolonizačních projektů.

BATAYPORÃ

V únoru roku 1952 píše Jan Baťa svému zeti dlouhý dopis, kde mu sděluje, že s rozhodl svěřit otevření Batayporã Vladimíru Kubíkovi, a to právě v oblasti Somambaia, kterou sám nazval jako *„náš klenot“*. Nastala tak práce na otevření druhé fronty kolonizačního projektu v Matu Grossu na pozemcích, které byly dosud uchovávány bez využití pro dobu, až by pozemky v Bataguassú byly vyčerpané. Nová vlna prodeje pozemků měla negativní dopad pro Bataguassú, které mělo mnohem menší bonitu půdy.

Možná, že jiné umístění sídla Batayporã by umožnilo vyhnout se problému záplav, které město každoročně posti-

hovaly. Když byl Jindřich Trachta zvolen starostou Batayporã, uskutečnil důležité kroky k vyřešení těchto problémů a velice se zasloužil o vzrůst obce.

Změny v plánech po dohodě mezi Janem Baťou a Nelsonem v důsledku pozdějších událostí vedly k tomu, že Nelson koncem roku 1952 definitivně ukončil své poslání v Bataguassú. V říjnu roku 1953 se s rodinou odstěhoval do Presidente Prudente. Přesto nepřerušil své kontakty s Janem Baťou. Byl mu na jeho žádost nápomocen při řešení všech důležitých problémů, hlavně skrze kontakty s vládními orgány. Jednalo se zejména o dohody o stavbě silnic, povýšení měst na okresy a později obsazení okresních soudů, řešení soudních sporů v otázkách municipiálních hranic a podobně.

Moderní myšlenky Jana Bati využila například skupina Moura Andrade, k rozvoji města Nova Andradina, které vyrostlo více než sama Batayporã. Kolem se pak objevilo mnoho dalších Nových Andradin.

DALŠÍ PROJEKTY

Při jedné audienci v roce 1950 se president Vargas otce zeptal: *„Co se s tebou stalo, Baťo?“* Jan Baťa mu odpověděl: *„Nedovolili mně k Vám přijít, Excelence.“* Comte Lucio Meira, pod kterým Nelson sloužil na korvetě Almirante Jaceguai, byl pověřen komunikací mezi Janem Baťou a vládou presidenta Vargase. Následovaly intenzivní kontakty Jana Bati, Nelsona a Comte Meiry, při nichž se analyzovaly plány na vybudování deseti industriálních měst, kolonizační projekty a mezinárodní dohody o odškodnění. Po vyčerpávajících jednáních a analýzách dokladů předložil Comte Meira dne 14. května 1951 presidentu Vargasovi stanovisko, na jehož základě president 21. května vydal pokyn ministerstvu zahraničí, aby věc prostudovalo a provedlo potřebné zásahy ve věci náhrady majetku brazilského občana. Ministr zahraničí se však přiznal k podjatosti, protože jako advokát obhajoval protistranu, tedy československou komunistickou vládu.

Ještě v roce 1951 připravil Jan Baťa ve spolupráci s Nelsonem projekt, který nazval **Studie o Migraci**. Při soukromé audienci jej předal Jeho Svatosti papeži Piu XII. Audience začala poděkováním a prosbou na kolenou a ve skromnosti, aby Svatý otec požehnal jeho podnikání. Projekt vzbudil ve Svatém otci velký zájem a byl jím zaslán k posouzení na Universitu PRO DEO, jejíž rektor Felix Morlion pak s Nelsonem přiletěl do Bataguassú.

Kněz však z neznámých důvodů neprojevil velký zájem na prostudování celého plánu. Je dobré si připomenout, že tehdy už rostl mezinárodní tlak nepřátel Jana Bati na zablokování jakýchkoliv prostředků, které by mu pomohly se bránit a znovu získat svůj majetek. Studie o Migraci byly vlastně přípravou na projekt Presidente Kennedy.

Když dr. Fernando Correia da Costa v roce 1961 nastoupil svůj druhý mandát guvernéra státu Mato Grosso, bylo jedním z jeho prvních aktů jmenování Jana Bati vyslancem, pověřeným přimět evropské investory, aby vkládali své prostředky do rozvoje kolonizace nebo zakládání zemědělských podniků. Guvernér rovněž napsal osobní dopis ministru Franzi-Josefu Straussovi, v němž požádal o podporu německé vlády pro svého vyslance. Vzhledem k tomu, že Jan Baťa byl široce známou a respektovanou osobností, podařilo se mu přilákat pozornost řady zájemců.

Jeho protivníci okamžitě zaútočili zpravodajskými akcemi a publikacemi v německém tisku, podepsanými advokáty kanceláře Sullivan&Cromwell. Tato kancelář byla vedena bratry Dullesovými. Jeden, Allan Dulles byl ředitel CIA, a druhý, John Foster Dulles byl státní sekretář (State Department).

Kolonizační projekt Jana Bati měl být financován z německé rozvojové pomoci s podporou ministra Strausse nebo skrze americky BID. Jan si vyhledal svého přítele, vicepresidenta BID Graytona Uptona, a dosáhl u něj podpory návrhu na financování ve výši US$ 25.000.000,00, aniž by bylo třeba záruky. Nutný byl pouze souhlas brazilské vlády.

S pomocí Nelsonovy osobní přítelkyně Magdaleny MacDowellové, sekretářky presidenta Státní banky pro podporu rozvoje (BNDS) Roberta Campose, byla v bance dohodnuta audience. Jan Baťa s Nelsonem se představili v nadějném očekávání, ale Roberto Campos byl na straně Američanů a řekl prostě: *„Pane Baťo, brazilská vláda souhlasí pouze s půjčkou 2.500.000,00.“*

Reakce Jana Bati byla okamžitá. Udeřil svou velkou pěstí do stolu a zvolal: *„To je přece urážka!“* A odešel.

Poslední etapou kolonizačního plánu Jana Bati byl projekt Presidente Kennedy, připravovaný v postupných verzích. V dopise z 27. května 1962 píše Jan Baťa svému zeti Nelsonovi, synu Janovi a spolupracovníkům Kubíkovi a Kosourovi: *„Určil jsem Nelsona, aby se ujal vedení projektu Kennedy, ostatní zůstanou na svých místech.“*

Bohužel akce organizovaná advokáty kanceláře Sullivan&Cromwell a byrokratické průtahy přípravu projektu zpožďovaly. Prakticky nefunkční byla komise COCAP, později nazvaná SUPRA, která měla organizovat dohodu s BID v USA. Také politické změny a nejisté poměry v Brazílii celý proces velice brzdily.

V roce 1963 se do procesu zapojila paní Carmen Variálle, dávná Nelsonova spolupracovnice na prodeji pozemků v Mato Grossu. Jan Baťa se snažil získat více pozemků pro prodej a o totéž žádal svého zetě. Ten jej informoval o nutnosti provést v projektu změny s ohledem na budoucí zaplavení části území v důsledku stavby hydroelektrárny v Caiua. S větší částí argumentů Jan Baťa souhlasil.

Rovněž prvotní plán města Regente Feijão mezi Indianou a Presidente Prudente byl vypracován Janem Baťou.

Byl to rovněž on, kdo v brazilských úřadech vzbudil zájem o říční plavbu na řece Tieté a o její propojení s pánví Paraná-Uruguay. V budoucnu bude možno vozit zboží říční plavbou ze São Paula až do ústí řeky Prata v Argentině a dále k Atlantickému oceánu. Vše bylo Janem Baťou předvídáno před více než 65 lety.

Řeky Parana a Pardo před postavením mostu

Dřevěné koleje v Indianě pro transport dřeva

Jan Baťa ve své primitivní kanceláři v Mariapolis

Jan a Marie Baťovi ve vlaku v Indianě

Most Maurício Jopert na řece Paraná, který spojil státy São Paulo a Mato Grosso do Sul, byl také iniciativou Jana Bati. První plán mostu, nakreslený inženýrem Künzli, se nalézá v archivech Baťovy rodiny.

S překrásným inženýrským dílem se pojí smutný souběh událostí - na slavnostní otevření v roce 1965 byl Jan Baťa pozván presidentem republiky. Nemohl se však dostavit, protože už byl v săopaulské nemocnici. Předal pozvánku Nelsonovi a Editě a poslal je, aby ho při oslavě zastoupili. Teprve při svém návratu do São Paula se zprávami o průběhu slavnosti dostali zprávu, že Jan Baťa podlehl poslednímu z řady srdečních záchvatů, které ho přepadly během jeho dlouhého a marného boje proti tolika mocným a neúprosným nepřátelům.

Předkládáme tento souhrn vzpomínek na práci Jana Bati a jeho spolupracovníků na kolonizaci a zalidnění Mata Grossa. Je zapsán podle dokladů a osobních vzpomínek Comte Nelsona a jeho manželky Edity, kteří též zanechávají svůj závěrečný vzkaz:

Končí naše zpráva o naší účasti na zápasu Jana Bati. Byl to zápas částečně úspěšný, protože v něm dokázal uskutečnit svoje záviděníhodné a přitom reálné projekty v podobě skutečné plánovité agrární reformy skrze kolonizaci. Nenaplněna zůstávají jeho práva, znásilněná a zcizená jak v jeho vlasti, tak v zahraničí. Chceme zde potvrdit, že boj pokračuje, dokud se nestane skutečností jeho předpověď, kterou napsal na svém úmrtním loži: PRAVDA VYJDE NA POVRCH JAKO OLEJ NA VODU. Chceme znovu potvrdit, že jeho sny a myšlenky budou dále následovány, tak jako v dobách naší společné práce. Zdá se nám, že nové generace naší rodiny jsou toho zárukou.

Podepsáni:
Edita Baťová de Oliveira, Nelson Verlangieri d'Oliveira

Redakce a jazyková úprava textu:
Marek Belza, 1. dubna 2007

Pohled na fabriku v Batatubě. Hesla na stěně:
„Práce je nejlepší učitel”a „Zítra bude pozdě, začni hned.“